

Алесь Карлюкевіч

НОВЫЯ ПРЫГОДЫ ШУБУРШУНА

Алесь Карлюкевіч

НОВЫЯ ПРЫГОДЫ ШУБУРШУНА

Мастак
Марыя Каратаева

Для дзяцей малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту

Прывітанне, дарагія маленькія чытачы!

Хачу вам адразу сказаць, што калі вы трымаеце ў руках гэтую кнігу, то вам вельмі пашанцавала, таму што літаральна як толькі вы перагорнеце некалькі старонак, адправіцеся ў вельмі цікавае і пазнавальнае падарожжа разам з незвычайным казачным героем — Шубуршуном.

Але ўважліва паглядзіце на вокладку. «Новыя прыгоды Шубуршуна»... Запытаецеся, чаму новыя? Няўжо вы нешта прапусцілі і яшчэ не ведаеце, хто такі Шубуршун? І не ведаеце, які ён адважны вандроўнік? Ну-у... Тады хуценька бяжыце ў бібліятэку і папрасіце, каб вам далі кніжку «Прыгоды Шубуршуна».

З яе вы даведаецеся пра характар галоўнага героя, пра яго звычкі і нават пра заповітныя мары. А таксама вам стане зразумела, чаму і як адправіўся Шубуршун у такое складанае і небяспечнае падарожжа па рацэ Свіслач. Але і гэта не ўсё...

На сваім шляху адважны вандроўнік знаёміцца з іншымі героямі, і кожны з іх дае яму карысныя парады, якія, дарэчы, і вам могуць спатрэбіцца ў жыцці. Разам з Шубуршуном вы зможаце адкрыць для сябе шмат цікавага пра розныя краіны свету і нават даведаецеся, што трэба рабіць, каб хутчэй заснуць. Не, не лічыць да ста! У Шубуршуна ёсць свой дзейсны метада.

Цяпер, відаць, вам стала зразумела, што «Новыя прыгоды Шубуршуна» — гэта чарговая серыя казак пра няўрымслівага героя і заўзятага падарожніка. І тут яго чакаюць не менш цікавыя і незвычайныя адкрыцці.

Вольга Аляксеева

Вераніка сумуе па Шубуршуну

Пакуль рачны капітан трапляў у розныя няпростыя сітуацыі, праходзіў праз складаныя і не вельмі выпрабаванні, у горадзе, які ён пакінуў, кіпела жыццё. А дзяўчынка Вераніка, як і заўсёды, вучыла ўрокі і гуляла з сябрамі.

Але час ад часу на яе находзіў сум па сваім сябры. Толькі ў адсутнасць Шубуршуну Вераніка зразумела, каго яна страціла. Спачатку яна нават і дзённік разгортвала ў спадзяванні, што вось-вось з-пад вокладкі выскачыць яе любімы маленькі дарадца. А аднойчы на ўроку географіі, калі настаўнік звярнуўся да класа з пытаннем, якія рэкі ўпадаюць у Свіслач, Вераніка ажно падскочыла:

— Балачанка!..

Тады Мікалай Аляксандравіч запытаўся ў дзяўчынкі:

— А якія яшчэ рэкі нясуць свае воды ў Свіслач?

Вераніка задумалася і машынальна пачала перагортваць старонкі дзённіка, спадзеючыся, што Шубуршун прачнецца і нешта падкажа. Але праз некалькі секунд засмуцілася і пра сябе падумала: «Няма больш са мною Шубуршуну... І ўсё з-за маёй нявыхаванасці...» Настаўнік, заўважыўшы разгубленасць вучаніцы, пачаў шукаць вачыма, каму б пераадрасаваць пытанне. А заадно і прысароміў Вераніку, веды якой па географіі заўсёды былі на высокім узроўні:

— Дзіўна, што вы забываецеся пра сваё, роднае... Відаць, не адыходзіце ад тэлевізара, калі там паказваюць экзатычныя краіны...

Не сказаць, каб Вераніцы зрабілася сорамна. «Я ведаю гэтыя рэкі, — пераконвала сябе дзяўчынка. — Вось і цяпер магу ўявіць, дзе якая. Тата з мамай паўсюль вазілі, пакуль мы да Балачанкі патрапілі, дзе я і знайшла даражэнькага Шубуршуну... Разумніка майго... Сапраўды, разумніка і вандроўніка... Ой, а што ж гэта я яго сама-

робны атлас не ўспамінаю?!» Рука пацягнулася да партфеля. Ды Вераніка ўспомніла, што атлас Шубуршуну заўсёды ляжыць дома на сталі, дзе яна рыхтуе ўрокі. Але ўчора, як і кожны вечар, сумуючы па сваім сябры, яна ў чарговы раз перагортвала старонкі віртуальнага падарожжа. Успомніла, як малеча ўяўляў сабе Афрыку, якімі лініямі намалюваў доўгія рэкі Амерыкі і Азіі. «Так, была ж там і свіслацкая старонка», — ўзрадавалася дзяўчынка. І перад вачыма паўсталі шнурочки рэк, што цягнуліся да Свіслачы. І іх назвы — ясныя, зразумелыя, родныя...

— Мікалай Аляксандравіч, пачакайце, я ведаю, — і ўзрадаваная Вераніка пачала пералічваць, — Волма, Цітаўка, Талька, Жалезінка... — дзяўчынка так захапілася, што нават стала расказваць, якія паселішчы побач з гэтымі рэкамі, якія лясы паблізу, дзе болей крыніц, а дзе яшчэ нават балоты засталіся.

Не толькі настаўнік, але і ўсе вучні ўважліва слухалі Вераніку.

— Відаць па ўсім, што ты добра ведаеш родную Беларусь і, мусіць, часта вандруеш разам з бацькамі па родных ваколіцах, — Мікалай Аляксандравіч падышоў да парты Веранікі і, усміхнуўшыся, працягнуў руку за дзённікам. — Я хачу не толькі дзясятку паставіць за твае веды, але яшчэ і зрабіць запіс з падзякай тваім бацькам. Мы ж толькі тады шырокі свет адкрыем, калі будзем ведаць і шанавать родны край. І ў нас у Беларусі ёсць што паглядзець і што паказаць замежным турыстам. Вось вам, дзеці, заданне да наступнага ўрока: раскажыце пра свае любімыя беларускія мясціны, куды б вы запрасілі замежных сяброў...

— На Нарач! — перабіў настаўніка Сяргейка з апошняй парты. — Мінулым летам я адпачываў там у дзіцячым лагеры.

— Добра, Сяргей, — Мікалай Аляксандравіч прыўзняў руку і папрасіў цішыні. — Думаю, шмат хто ведае, што на

Нарачы знаходзіцца славуцы адукацыйна-аздараўленчы цэнтр для дзяцей «Зубронак». Але я прашу вас больш сур'ёзна падрыхтавацца да наступнага ўрока. Мала запрасіць гасцей на Нарач ці ў Белавежскую пушчу. Трэба яшчэ расказаць пра самае цікавае...

Празвінеў званок. Хлопчыкі і дзяўчынкі выбеглі з класа, толькі Вераніка ўсё яшчэ задумліва сядзела за партай. Канечне, да наступнага ўрока географіі яна падрыхтуецца як след. Пастараецца знайсці нешта надзвычай цікавае. Можна, раскажа пра балоты Беларусі ці пра чысцюткія крыніцы. Таму што вада — адзін з галоўных скарбаў чалавецтва. Але больш за ўсё дзяўчынку хвалявала пытанне, дзе цяпер яе сябар Шубуршун. Быў бы ён побач, можна было б яму першаму расказаць заданне па географіі. А мо і параіцца аб чым?..

Вераніка апошняй пакідала клас. Яе чакалі іншыя ўрокі. А ў галаве свярбела адна і тая ж думка: «Трэба шукаць Шубуршуна! Трэба абавязкова знайсці яго і папрасіць прабачэння!..»

Шубуршун выбіраецца на бераг

Шубуршун адным з надвячоркаў зусім нос павесіў. Сумна стала рачному капітану. І вада ў Свіслачы ціхая: ніводная хваля не парушала спакою. Лодка Шубуршуна нават, здавалася, застыла на месцы. Малеча зыркаў то на правы, то на левы бераг. Ізноўку яму захацелася хаця б на які дзянёк прыстаць да сушы, скласці свае вёслы і пахадзіць па зямлі, пакоўзацца па траве. Ды і есці даўно хацелася. Каторы ўжо дзень Шубуршун сілкаваўся толькі вадою. Праўда, яму напачатку і такога падмацунку хапала. Мусіць, усё ж ёсць у вады сіла незвычайная,

што кожная кропля яе часам самым гаючым бальзамам падаецца. «Кажуць, ёсць такая вада, якая можа з мёртвага жывога зрабіць», — падумаў так гаспадар лодкі і сам спужаўся. Лапку за борт апусціў, у жменьку вады зачарпнуў, тварык абмыў. Яшчэ раз зачарпнуў... Воднай прахалодай дрэнныя думкі пастараўся адагнаць. Праўда, успомніў пра ваду і іншае, невядома дзе пачутае, — мо Веранічка з якога ўрока прынесла: «Ёсць у крыніцах такая вада, што калі чалавек яе нап'ецца, то будзе вельмі дужы і здаравенны, бы дуб. А ёсць і такая, што апошнюю сілу адбірае».

— Не, сіл маіх забіраць не трэба... — толькі і паспеў гэта Шубуршун услых сказаць, як на яго насунуўся велізарны карабель. Вада ўзышлася, хвалі загайдалі маленькую лодку.

Але на самай справе гэта быў не карабель, малеча сутыкнуўся са звычайнай дзікай качкай. Заграбаючы ваду крыламі, быццам гіганцкімі вёсламі, перабіраючы лапкамі, яна, здавалася, вось-вось растружыць лодку Шубуршуна. Прыняць нейкае рашэнне ці проста кінуцца наўцёкі — часу на гэта ўжо не ставала. І рачны вандроўнік заплюшчыў вочы, скурчыўся так, што і відаць яго не было.

А качка, нібыта пушынку якую, падхапіла сваімі крыламі лодку з адважным капітанам. Расплюшчыўшы вачаняты, Шубуршун зразумеў, што ён ужо знаходзіцца ў іншай прасторы. Адкінуў убок страх і пачаў думаць, плаваць, як лепей уладкавацца. Добра, што не згубіліся вёслы.

Так і прынесла качка Шубуршуна з яго лодкай на бераг, а пасля страсянула разам з кроплямі свіслацкай вады. Падарожнік апынуўся ў травяным гушчары, дзе і пачаліся яго новыя прыгоды.

Малеча выбраўся на сухое месцайка. Пераварнуў лодку днішчам уверх. Побач паставіў вёслы. «Няхай усё абсохне. Яшчэ нам хопіць выпрабаванняў. Я ж так і

не ведаю, колькі кіламетраў да маёй роднай Балачанкі, — адзначыў пра сябе Шубуршун. — А я пакуль паблукаю тут непадалёку. Але б толькі не забыцца пасля, дзе лодку пакінуў...»

А каб лёгка было адшукаць месца прыстанішча, вырашыў наш падарожнік пазнакі на сваім шляху рабіць. І першай такой пазнакай сталася зламная травінка. Прабіраючыся ўсё глыбей у гушчар травы, Шубуршун адзначаў кожныя дзевяць крокаў — зломваў па травінцы. Яму і самому спадабалася, як гэта ён хораша прыдумаў. Цяпер шлях да берага, дзе схаваў лодку, яму будзе добра вядомы. І толькі сабраўся ісці далей, як спыніўся, быццам укапаны. Пасярэдзіне сцежкі, крокаў мо за пяць, стаяў мураш. Шубуршуну падалося, што ўсім сваім выглядам той выяўляе пагрозу. Стала нават крышачку боязна. А можа, нават і не крышачку... І наш вандроўнік рашыўся сам пайсці ў наступ:

— Дай прайсці, незнаёмец! — упэўнена заявіў Шубуршун.

Мураш не спяшаўся адказваць. Ён уважліва аглядаў малечу з галавы да ног. І толькі пасля доўгай паўзы, калі

Шубуршун хацеў ужо адштурхнуць мураша плечуком, загаварыў:

— Ты як сюды трапіў?! Яшчэ і сотню крокаў не прайшоў, а колькі бяды нарабіў! Сёлета зіма зацяжняя была, позна вясна да нас прыйшла. Трава яшчэ толькі падымаецца, набірае сваю сілу. А ты, герой такі, што ж ты яе крышыш і малоціш... Ты хоць ведаеш, што гэта за трава?!

Шубуршуну захацелася скрозь зямлю праваліцца ад сораму... «Але ж што я такога нарабіў?! Вунь колькі тут той травы, за якую мураш заступаецца...» — падумаў рачны капітан. А ўслых толькі і прамовіў:

— Мне здаецца, што вы дарэмна злуецца, паважаны мураш!.. Хіба гэта вялікая шкода — зламаць некалькі травінак? Ды і зрабіў я гэта па важкай патрэбе...

Мураш замітусіўся на адным месцы: то направа павернецца, то налева... Пэўна ж, раззлаваўся не на жарт.

— Эх ты, не ведаю, як цябе завуць... Але ж ты, відаць, і аднаго класа ў школе не скончыў... Гэта ж плакун-трава. Ужо шмат гадкоў квітнее ў гэтых мясцінах яе вялікая плантацыя. Усім травам маці. А колькі назваў у гэтай прыгажуні, што адразу ўсе і не пералічыш. Ёсць і такая — дзявочая прыгажосць. А яшчэ — вярба-трава, плакун-корань, скрыпун, сінія султанчыкі, дубняк, дзікія васількі...

Шубуршун слухаў уважліва, але і з крыўдай. Як гэта ён не хадзіў у школу?! Ды яго кожны дзень Вераніка з сабой у дзённіку насіла. І большасць, так, большасць, яе выдатных адзнак — яго асабістая заслуга.

Але ўступаць у спрэчку рачны вандроўнік пабойваўся. Дужа ўжо сярдзіта мураш выглядаў. Таму пакрыўджаны Шубуршун слухаў далей і выгляду не падаваў, што нешта яму не падабаецца.

— Заквітнее плакун-трава, распусціць свае слёзы-кветачкі — і такая прыгажосць наўкола будзе!.. Сцяблін-

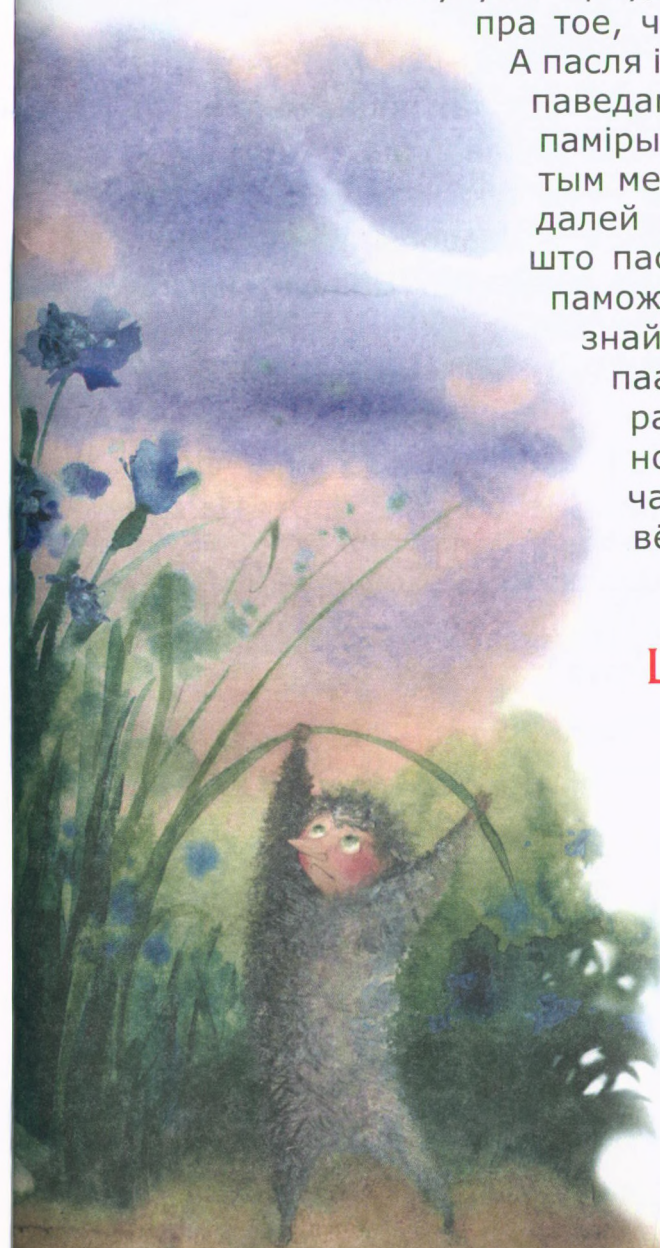
ка высока ўгору палезе. Нам з табою ў падарожжа па ёй можна будзе выпраўляцца... А карысць якая ад плакун-травы!.. Колькі лекаў з яе вырабляюць! І ў нашым мурашніку калі хто занядужае, то адразу пра плакун-траву ўспамінае...

Паслухаў-паслухаў Шубуршун мураша ды вырашыў усю праўду расказаць. Найперш — пра тое, чаму травінкі пераломваў...

А пасля і пра астатнія свае клопаты паведаміць. Мураш і Шубуршун памірыліся і крыўду пакінулі на тым месцы, дзе сустрэліся, а самі далей пайшлі. Мураш запэўніў, што пасля вандроўкі па лузе дапаможа Шубуршуну яго лодку знайсці. А рачны вандроўнік паабяцаў, што дазволіць мурашу Блукаціку (так звалі новага знаёмца, а мо і будучага сябра Шубуршуна) за вёсламі пасядзець...

Шубуршун трапляе ў мурашнік

Мураш хуценька перабіраў сваімі ножкамі. І ўжо праз некалькі хвілін Шубуршун вымушаны быў падбегаць даганяць свайго правадніка. А хацелася ж яшчэ агледзецца па баках. Адкрыцці чакалі вандроўніка на кожным кроку.

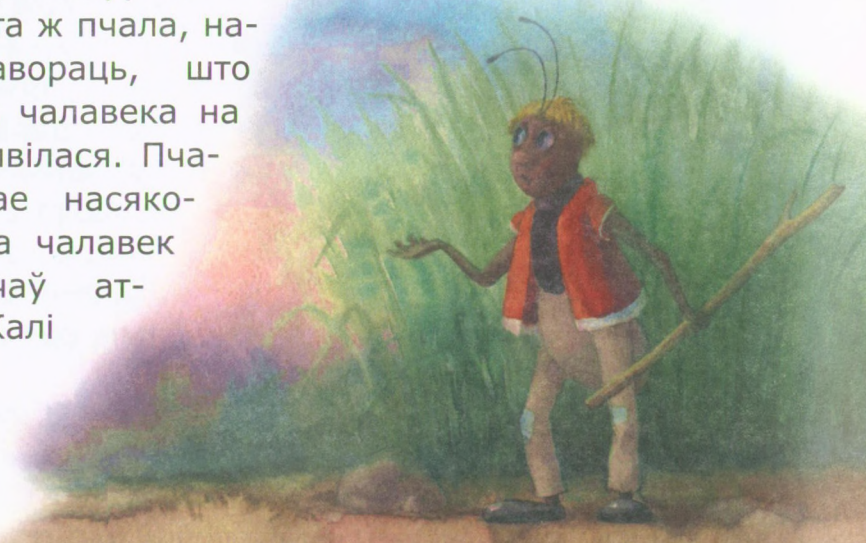
Справа, быццам зялёнае люстэрка, ляжаў велізарны ліст падарожніка. Злева цягнулася да неба высокая сцяблінка без лісцікаў. Круцячы галавой, Шубуршун ледзьве не ўдарыўся ў кветачку з жоўтымі пялёсткамі. Пакуль малеча стаяў перад гіганцкай кветкай, мураш адышоў ужо далёка ад свайго спадарожніка. І калі б не пачуў рэзкі вокліч і не азірнуўся, то невядома яшчэ што б здарылася. Крычаў Шубуршун. Ды здавалася, так моцна, што нават трава зашумела-зашапацела. А крычаць было ад чаго — на тую ж жоўтую кветку, якая прыйшлася даспадобы вандроўніку, села велізарная жывёліна. Праўда, нягледзячы на страх, Шубуршун сам свае думкі і паправіў: «Не, мусіць, гэта такая птушка, бо ёсць жа ў яе крылы...» Мураш паспяшаўся на дапамогу: засланіў свайго таварыша. І ціхенька прашаптаў яму на вушка: «Дык гэта ж пчала... Яна за нектарам прыляцела... Не бойся... Дарэмна яна нікога не чапае...»

Адчуўшы, што небяспека не пагражае, Шубуршун, каб не паказацца зусім недарэкам, запытаўся ў дасведчанага спадарожніка:

— Да якога ж атрада птушак яна належыць? Нешта не памятаю з нашых з Веранікай урокаў такую дзіўную лятаючую істоту...

Блукацік усміхнуўся:

— Дык гэта ж пчала, насякомае... Гавораць, што яна раней за чалавека на свет Божы з'явілася. Пчала — першае насякомае, ад якога чалавек карысць пачаў атрымліваць. Калі

кожны дзень есці мёд, сабраны пчоламі, то можна жыццё прадоўжыць. Пра гэта ўсе ведаюць.

— А я дык першы раз чую. Ды трохі боязна побач з такім страшыдлам знаходзіцца. Яшчэ раптам стукне лапай па галаве, — ніяк не мог супакоіцца Шубуршун.

Мураш у адказ рассмяяўся і патлумачыў баязліўцу, што пчала бароніцца ад дрэнных незнаёмцаў сваім джалам, востранькім і пякучым. Праўда, ад такога ўколу, дадаў мураш, не толькі бяда можа здарыцца, ён нават часам карысны бывае. З джала ў нанесеную ранку асаблівы яд трапляе, які нават ад некаторых захворванняў можа вылечыць.

Шубуршуна крышачку затрэсла. Малеча спужана зашаптаў: «Давай, дарагі мураш, пойдзем адсюль як мага хутчэй, каб пчала нас не ўжаліла...»

Паглядваючы ў бок кветачкі, дзе пчала рабіла сваю справу, вандроўнікі паціху пачалі адыходзіць ад месца сустрэчы з невядомай раней рач-

ному капітану «жывёлай».

А каб Шубуршуну стала крыху спакайней, Блукацік загадаў яму загадку:

— Домік маленькі, а жыхароў не злічыць, — і сам адказаў, што так пра пчол і вулей у народзе гавораць.

Не паспелі яны далёка адысці, як мураш пачаў нервова азірацца па баках. Пасля спыніўся на

хвіліну, задраў уверх галаву. Рачны вандроўнік заўважыў, што яго спадарожніка нешта хвалюе.

— Нешта здарылася? — зазірнуў Шубуршун мурашу ў вочы.

— Я і сам патлумачыць не магу. Такой навукі не ведаю, якая пра надвор'е расказвае...

— Дык, можа быць, я дапамагу? Я ж нядаўна пазнаёміўся з Дзядулем Фенолагам. Скажу табе, братка, што вельмі адукаваны і шматвобразны ён чалавек. Жыве ў старажытнай Дукоры і назірае за надвор'ем на працягу многіх і многіх гадоў.

— І я чуў пра гэтага старога... Трэба было б у яго спытацца, чаму мурашы адчуваюць, што дождж пойдзе. Вось і цяпер я ўпэўнены, што хмаркі недзе на падыходзе, трэба хутчэй у мурашнік спяшацца. А па дарозе яшчэ і нашу мурашыную моладзь сабраць ды папярэдзіць, што варта дома ў непагадзь сядзець. А то з дажджом яшчэ і маланка блісне, гром ударыць. Бяды тады не абярэшся!.. Толькі вось не пытайся, адкуль я ўсё гэта ведаю. Дождж прадчувалі мае бацькі, і бацькі маіх бацькоў, і іх бацькі... У дождж мы займаемся сваёй мурашынай работай толькі тады, калі на тое сур'ёзныя прычыны ёсць.

Шубуршун і яго спадарожнік паспяхаліся да мурашніка, які быў і не так ужо далёка ад месца, дзе іх заспе-ла трывожная навіна. Па дарозе яны сапраўды сустрэлі некалькі маленькіх мурашоў, якія старанна цягнулі невялікую бярозавую галінку. А адзін з іх пры гэтым яшчэ і сасновую ігліцу пачапіў сабе на спіну. «Ну зусім як мае вёслы», — падумаў рачны капітан. Але ўслых нічога не сказаў. Галоўнае было — паспець за мурашом, каб не трапіць у небяспеку. Выслухаўшы старэйшага, мурашыныя падшыванцы пабеглі следам. Нават не пацікавіўшыся, каго гэта мураш за сабою вядзе.

Сустрэча з мурашнікам уразіла Шубуршуна яшчэ больш, чым знаёмства з пчалой. Задраўшы галаву ўго-

ру, малеча не змог і палову паверхай гэтай высачэзнай піраміды палічыць. Ды і не да падлікаў было. Блукацік запіхнуў свайго таварыша ў дзверы і папрасіў яго не блытацца пад нагамі, паказаўшы на месца, дзе можна прысесці. А сам адразу пабег у іншы пакой. Праз некалькі секунд выскачыў адтуль з ахапкам травінак.

— А цяпер дапамажы мне, калі ласка, — звярнуўся ён да Шубуршуна.

Разам яны пачалі закладваць травінкі ў шчыліны. Побач мітусіліся іншыя мурашы. Яны падпіралі галінкамі дзверы, якіх на першым паверсе было безліч, умацоўвалі сцены.

— Калі ідзе дождж, здараецца, што водныя патокі наносяць мурашнікам вялікую шкоду. Прабіваюць нашы дзверы і вокны, падтапляюць першы і другі паверхі. Як толькі закончым падрыхтоўчыя работы, пойдзем на трэці ці чацвёрты паверх — далей ад бяды. З вадой жартаваць нельга...

За спінамі ў руплівых работнікаў нехта закрахтаў і ледзьве не па складах сказаў:

— Мур-ра-ш-шы ведаюць, ка-лі дождж пой-д-дзе.

Шубуршун азірнуўся і ўбачыў, што побач з імі стаіць старая мурашка. Блукацік патлумачыў:

— Гэта мая бабуля Сафія. Дарэчы, імя яе азначае мудрасць, розум...

— І яшчэ — на-ву-ка! — умяшалася бабуля ў размову.

— Яна сапраўды шмат чаго ведае, бо доўга жыве. Але, на жаль, яна ўжо страціла зрок, таму цэлымі днямі

сядзіць у мурашніку. Праўда, тое, што яна нічога не бачыць, не перашкаджае ёй завіхацца на кухні каля пліты. Ёсць у яе і памагатыя, але ўсе рэцэпты прыгатавання розных страў падказвае ім толькі мая бабуля. І першую спробу здымае. Вось скончым работу і пойдзем на сняданак. Ты ж, пэўна, галодны?

Шубуршун нічога не адказаў. Толькі сэрца яго скала-нулася мацней, затрапятала. І з'явіліся салодкія думкі аб прысмаках мурашынай кухні...

Таямніца старой Соф'і

Работа здорава стаміла Шубуршуна. Малечы вельмі хацелася не адставаць ад мурашоў. А яны так хутка бегалі туды-сюды, што капітан адразу ўспомніў Вераніку і падумаў пра сябе: «І ёй бы мурашоў не абагнаць!..» Такія ўжо яны былі спрытныя і непаседлівыя. Праўда, і Шубуршун не стаяў без справы. Ён — па падказцы бабулі Соф'і — адбіраў з выкладзенага ў калідоры стажка кароткія травінкі і падносіў іх свайму новаму сябруку. Той па-майстэрску запіхваў будаўнічы матэрыял у шчыліны. І яшчэ нейкім адмысловым інструментам кшталту тупой сякеры правяраў, ці няма адтулін. Відаць па ўсім, што вады і дажджу ў мурашніку баяліся надзвычай сур'ёзна.

Паступова ў мурашніку стала зусім цёмна. Як ні напружваў свае вачаняты рачны капітан, нічога не ўдавалася разгледзець. «Раніцай я выбраўся на бераг, здаецца ж, няшмат часу прайшло», — скрушна падумаў малеча. Яму ж хацелася разгледзець мурашнік. Нейкім дзіўным замкам падавалася гэтае збудаванне. Дарожкі нагадвалі горны серпанцін. Шубуршун паспеў яшчэ заўважыць шмат уваходаў-выхадаў уздоўж дарожкі, якія вялі ў глыбіню му-

рашніка. Некаторыя з іх былі зачынены дзвярыма. А болей Шубуршун нічога і разгледзець не паспеў.

— Няўжо так і давядзецца прасядзець у цемры ўвесь час, — сам таго не заўважыў, як услых падзяліўся сваімі думкамі рачны капітан.

— Дарагі го-ос-ц-ць! — рыпучым голасам адазвалася старая мурашка Соф'я. — Не х-х-ва-а-а-л-люй-ся, усё яшчэ ты паспееш агледзець. А калі будзеш у-уважл-лів-вы-ым, то і падказку табе адну зраблю... Мо нават раней, чым сняданкам вас з унукам накармлю...

Шубуршун навастрыў вушы і прыгатаваўся слухаць... А Соф'я не вельмі і спяшалася. Відаць, сапраўды для гэтага выпадку трымала ў сабе таямніцу асаблівую. Малеча пачаў хвалявацца. Нават падумаў: а што калі бабуля не раскажа цікавую гісторыю... Ды яшчэ такую, што таямніцай завецца. У іх з Веранікай ніколі таямніц не было. Хіба што часам, успомніў Шубуршун, дзяўчынка магла яго падмануць. Нязлосна, без усялякіх на тое сур'ёзных прычын. Дык малеча на сваю сяброўку падоўгу і не крыўдаваў... Не, тут, у мурашніку, нешта іншае робіцца-дзецца...

— І н-не ў мурашніку зусім, — зарыпела бабуля. Як быццам думкі малечы прачытала. — Не пужайся, дар-ра-г-гі-госць! Я сапраўды чытаю думкі. Мне ўжо гэта дазваляецца. Па ўзросце падыходжу. Ды і сустрэч па жыцці шмат было ўсялякіх, — калі бабуля гаварыла даўжэй, то словы яе гучалі выразна, не чутно было ранейша-

га рыпення. — І вось што я табе яшчэ скажу... Ніколі не спяшайся... Гэта ўсіх нашых учынкаў датычыць. Як кажуць мудрыя людзі, сем разоў адмерай — адзін раз адрэж...

Соф'я ўздыхнула. Шубуршун у пацёмках не заўважыў, як яна нібыта агледзелася па баках і загаварыла так ціха, быццам баялася, што нехта падслухае...

— Дарагі наш госць, не ў пару ты прыйшоў у мурашнік, не можам мы адразу наш палац табе паказаць. Палац, які не адзін год выбудоўвалі. І абарону ад непагадзі тут трымалі і трымаем. І ад злых звяроў і птушак здолелі выстаяць... А ўсё дзякуючы стараннасці маіх суродзічаў — многіх і многіх насельнікаў мурашніка. Не шкадуючы сябе, працуюць мурашы і ўдзень, і ўначы... Нездарма пра нашага брата кажуць, што ён хуткі на хаду. Шпаркі, як маланка...

Бабуля мурашка зрабіла паўзу. І яшчэ цішэй, так, каб чуваць было толькі Шубуршуну, сказала:

— Але калі ў нас ёсць сур'ёзная патрэба, калі мы не можам справіцца з той ці іншай бядой, на дапамогу нам прыходзіць Чарадзеяная Пясчынка. Мы трымаем яе ў вялікім куфры ў падземеллі мурашніка. Пясчынка тая валодае сілай незвычайнай. Кожнага з нас можа ў вялікае падарожжа адправіць. Толькі трэба выканаць дзве ўмовы, перш чым папрасіць у яе дапамогі.

Шубуршун набраўся цяплення і, не перабіваючы, уважліва слухаў, хоць карцела адразу запытацца, што ж такое незвычайнае можа зрабіць Пясчынка... А бабуля зноў зразумела думкі малечы.

— Ведаеш, справа ўся ў нашых жаданнях... Наколькі высока яны сягаюць, колькі далёкія падарожжы мы здзяйсняем у сваіх марах і памкненнях... Такую дарогу нам пясчынка і дапамагае ладзіць. Можа, нават на неба начное мост пабудаваць. Варта толькі захацець і яшчэ... Так, і яшчэ дзве ўмовы выканаць. Перш-наперш экзамен здаць...

— А пра што яна пытаецца? — не вытрымаў капітан. А самога так і падбівала сказаць бабулі, што ён — вя-

лікі аматар падарожжаў. І нават сустрэчу з роднай Балачанкай гатовы адкласці, каб толькі ў якія-небудзь новыя прыгоды трапіць.

Бабуля Соф'я ўсміхнулася. Ёй хацелася нешта важнае хутчэй сказаць маленькаму вандроўніку. Бо, нягледзячы, што даўно згубіла зрок, яна і без яго — відаць, душой, сэрцам і розумам — бачыла, як ад малечы праменьчыкі скачуць. Быццам ён ужо семдзесят сем агнёў убачыў, быццам зоркі ў яго вачах заскакалі...

— Ты вось што, дарагі госць, не спяшайся. Няхай усё сваім ладам ідзе. Умовы я табе зараз і раскажу... Першая — ты яе для сябе асабіста выканаць павінен. Пераканай самога сябе (а іншыя і без таго з табою пагодзяцца), навішта і куды ты хочаш выправіцца. У Сахару ці на Сахалін, гарачыні табе ці холаду хочацца паспытаць... З кім марыш сустрэцца — з якімі птушкамі і жывёламі? Па якіх рэках табе болей плаваць даспадобы?... І калі ў цябе ў галаве яснасць такая будзе, то, лічы, першае заданне ты выканаў. А вось другое — і зусім простае. Калі Пясчынку знойдзеш, то трэба перад ёй экзамен вытрымаць. А складаецца ён усяго з трох загадак... Якія яны, на жаль, не ведаю. Пра гэта ўжо Пясчынка сама раскажа...

Шубуршун прыціх. Яму раней і ў космас хацелася, калі Вераніка раскажвала пра касманаўтаў. І ў Кітай, дзе адразу ў адной краіне на ўсё можна наглядзецца — і на стэпы, і на пустыні, і на лясы-пералескі, а яшчэ і ў гарах пабываць, і ў акіяне паплаваць. Таксама Шубуршун вельмі марыў пабываць у Індыі, дзе шмат розных помнікаў з самай сівой даўніны. Можна было б і іншых выпрабаванняў паспытаць: напрыклад, на вулкан узабрацца ці з вадаспаду скочыць... А цяпер, калі нарэшце такі шанец з'явіўся — пабываць у іншых краінах, малеча захваляваўся, задумаўся. І не толькі над тым, чаму выбар свой аддаць. Але яшчэ і над тым, ці гатовы ён да такіх далёкіх вандровак. «Не, усё ж трэба і рашучасць праявіць...

Дзе тая Пясчынка?! Я загадаю ёй адправіць мяне ў Каракумы... Там і пустыня, там і водны канал, там гарбузы і дыні салодкія... А яшчэ — гранаты і вінаград!.. І галоўнае — сонечна... А Балачанка мяне пачакае...»

— Ну і добра, што ты дарогу сваю выбраў, — зноў бабуля Соф'я прачытала думкі Шубуршуна. — Але я табе не паведаміла яшчэ пра адну перашкоду. Пясчынку мы так хаваем, што да яе ў падзямелле мурашніка можна толькі па спецыяльным лабірынце прайсці... Таму не спяшайся радавацца, не кожны здольны туды трапіць.

— А паспрабаваць можна? — рашуча запытўся Шубуршун.

Шубуршун блукае па лабірынце

Старая Соф'я, пачуўшы пытанне маленькага вандроўніка, не спяшалася нешта адказваць. Хаця і разумела, што Шубуршун праяўляе нецярплівасць. Ды толькі яна ведала і іншае: часам цяргпенне, разуменне галоўнага важней, чым хуткасць у прыняцці таго ці іншага рашэння. Гэтым клопатам бабуля імкнулася і новага гасця надзяліць.

— Ты, рачны капітан, хоць і смелы, павінен ведаць, што ў дарогу трэба выпраўляцца ўсё ўзважыўшы... Вось і зараз не спяшайся... Похапкам, праз пень-калоду не атрымаецца да ладу дайсці. Будзеш галавой працаваць, тады і па лабірынце, і з Чарадзеянай Пясчынкай да згоды прыйдзеш...

Шубуршун задумаўся. Так, мурашнік — гэта сапраўды не дзённік Веранікі, нават не стол яе... Там усё зразумела і ясна. Там — чысціня і парадак. Выканаў адзін урок, зрабіў адно хатняе заданне — адклаў убок падручнік, сшытак, паклаў перад вачыма іншыя кнігі. Праўда, часам

і там блытаніны хапала. Але ўсё адно ж не было такой цемры, гэтулькі сцежак-дарожак не разбегалася ў розныя бакі. Малеча зразумеў, што болей ужо падказак яму чакаць няма адкуль. Таму і разлічваць трэба толькі на свае ўласныя сілы, на свой розум. Хоць плач тут, хоць скач...

Шубуршун разважліва азірнуўся па баках. Выцягнуў угору адну лапку, пасля — другую. Саступіў да левай сцяны.

— А чаму б і не ісці, трымаючыся лапкай за адну са сцен, — ціхенька сказаў сам сабе смелы рачны вандруйнік. — Толькі вось за якую? Паспрабую прытрымлівацца левага боку.

І зрабіў некалькі крокаў наперад. Раптам лапка, якой Шубуршун трымаўся за сцяну, слізганула па пустым паветры. Малеча ледзьве ўтрымаўся на нагах. Але зрабіўшы асцярожны крок, зразумеў, што гэта сцяна пайшла далей улева. І пасля ўжо ступаў болей упэўнена. У галаву прыходзілі розныя думкі. І пра тое, што добра было б, каб яго ў гэтым лабірынце разгледзела Вераніка. Не, зусім не дзеля таго, каб выратаваць і вывесці з цемры. Шубуршуну хацелася, каб яго гарадская сяброўка даведалася, што ён такі смелы і адважны, нікога не баіцца і заўсёды сам шукае выйсце з няпростых сітуацый.

Крокі малечы рабіліся ўсё шырэйшымі і шырэйшымі... Але Шубуршуну ўвесь час здавалася, што яго падарожжа па лабірынце складаецца з нейкага наўздзіў закругленага маршруту. «Што ж рабіць у такім разе? І як ведаць, ці сапраўды мой шлях з'яўляецца адзіна правільным? А што, калі...»

Шубуршун перабіраў у галаве самыя розныя варыянты. Успомніў нават, як аднойчы аказаўся ў не меней безвыходнай сітуацыі, калі яны з Веранікай гулялі ў «камень-нажніцы-паперу». Калісціснешкулак — гэта значыць, што ў цябе ў руках камень. А калі растапырыш два паль-

цы — значыць, ты з нажніцамі. Паднятая ўгору далонь — папера. Нажніцы прытупляюцца аб камень. Папера накрывае камень. Затое нажніцы рэжуць паперу. І ўсе гэтыя выкрунтасы супернікі павінны адначасова вырабляць. Калі ты паказаў растапыраныя пальцы, а твой супернік — кулак, то атрымліваецца, што ты прайграў... А вось далонь у адказ на кулак-камень — ты выйграў. Як правіла, доўгі час, пакуль Шубуршун не налаўчыўся ўсё гэта зразумець, выйгравала Вераніка. А пасля... І тут малеча зразумеў, чаму на памяць прыйшла старая гульня, якая вандруе па розных краінах, а пачатак свой бярэ яшчэ ў сярэднявечным Кітаі. У выпадку з выбарам растапыраных пальцаў альбо далоні ці сціснутага кулака важна было зразумець сістэму, паслядоўнасць. І яшчэ — на якую долю секунды затрымацца пры прыняцці рашэння, што ж выкінуць перад супернікамі ў чарговы раз. Можа быць, і тут, у лабірынце, не варта спяшацца...

Шубуршун уважліва прыглядаўся да нябачнай сцяны. Праз некаторы час яму падалося, што аднекуль спераду да яго прабіваюцца праменьчыкі ці нават хутчэй светлячкі. Хацеў ужо было пайсці падбегам, спяшаючыся да магчымага выйсця. Ды светлячкі то ўзнікалі перад вачыма, то губляліся. І тады наступныя крокі даводзілася рабіць у суцэльнай цемры.

— Ох, добра было б зараз недзе намацаць выключальнік і запаліць святло, — малеча паспрабаваў уявіць сабе, што знаходзіцца ў пакоі побач з Веранікай.

Раптоўна наперадзе запалымнеў яркі, падобны да сонца шар. Праменьчыкі быццам адскоквалі ад яго, стараючыся слізгануць па ўсёй прасторы раней замкнутага калідора. А зараз здавалася, што і сцены рассунуліся, падказваючы шырокую дарогу. Шубуршун згадаў словы старой Соф'і: «Справа ў нашых жаданнях...»

— Якое ж жаданне мне зараз прыдумаць, каб Чарадзейная Пясчынка пачула мяне? — задаўся пытаннем Шубуршун.

А праменьчыкі ўжо казыталі твар, рассыпалі сваю ласку і лагоду па поўсці нашага маленькага героя. Хаця далей дарога вяла ўніз. Шубуршун акуратна пачаў ступаць па прыступках. А падняўшы галаву ўгору, разгледзеў цікавыя лямпачкі, зусім не падобныя на тыя энергазберагальныя, што віселі ў пакоі Веранікі і па ўсёй яе гарадской кватэры. Яны былі падобны да яблыкаў і груш, пераліваліся рознымі колерамі. Святло ад іх лагодна апускалася долу.

Прыступкі закончыліся. І малеча аказаўся на невяліччай пляцоўцы перад масіўнымі металічнымі дзвярыма. Збоку ад іх вісеў званочак. Лапка міжволі да яго і пацягнулася... «Але ж трэба ўжо зараз мець жаданне, — успомніў Шубуршун. — А што калі я загадаю сам сабе выправіцца ў падарожжа ў пустыню Каракумы? Я чуў ад Веранікі, бачыў у яе атласе, што ёсць такая вялікая старонка...» Падумаўшы пра гэта, рачны капітан тузануў за ланцужок, што звісаў са званочка. Дзверы самі і адчыніліся. Шубуршун увайшоў у чысты, прасторны, напоўнены светам пакой. Пасярэдзіне яго стаяў высокі куфар. Такім і ўяўляў яго наш шукальнік прыгод. Малеча паспрабаваў наблізіцца да куфра, паду-

маў нават было прыадчыніць яго. Але тут жа пачуў нейкі шоргат, скрыпенне. Аказалася, што гэта адтуль, з куфра, загаварыла сама Чарадзейная Пясчынка:

— Не ведаю, як цябе завуць і якога роду-племені ты будзеш... Ды толькі на мураша ты не падобны. Ці не старая Соф'я цябе прыслала да мяне?

— Так, Чарадзейная Пясчынка, і я прашу прабачэння, што парушаю ваш пакой. Але я ведаю, што да вас трэба прыходзіць, загадаўшы жаданне... Яно ў мяне ёсць.

— І я ведаю, што яно ў цябе ёсць. Думаеш, толькі адна Соф'я ўмее чытаць думкі? Але ты мне адкажы, чаму ты выбраў Каракумы. Наколькі мне зразумела, для цябе і знаёмства з мурашнікам ужо ўяўляецца вялікай вандроўкай. Ці не так?

Шубуршун не ведаў, што і сказаць. Ды і разумеў, што маўчаць таксама не варта. Падказак тут нідзе не знойдзеш. І справа ж зусім не ў чужым розуме... Адказ знайшоўся сам па сабе:

— Мне даспадобы ўсё невядомае і таямнічае. І вельмі цікава было б наведацца ў адрозныя ад нашай Беларусі старонкі... Далёкі свет заўсёды прываблівае...

— Але чаму ў Каракумы? Што ты чуў пра іх? Ці ведаеш, што там водзяцца кракадзілы і часам бываюць штормы ў каракумскіх марах?..

Пясчынка сказала гэта так, што Шубуршун не зразумеў, яна жартуе ці сур'ёзна ў яго пытаецца. Малеча задумаўся. Узгадаў у памяці карту Туркменістана, дзе раскінуліся Каракумы...

— Прашу прабачэння, паважаная Чарадзейная Пясчынка, — смела загаварыў рачны капітан, — вы нешта блытаеце. Няма ў Каракумах мораў. Гэта ж пустыня. І для жыхароў яе вада — сапраўдны скарб. Таму і кракадзілы там не водзяцца.

— Добра, добра, — лагодней і павольней загаварыла насельніца куфра. — Гэта я пажартавала. Але ведай, што

там табе будзе ой як нялёгка... Ды бачу, што вандроўнік ты смелы. Тады давай не будзем час марнаваць і пяройдзем да загадак... Не скажу, каб яны дужа складаныя былі, але і падумаць табе давядзецца. Калі ты крышачку назіральны вандроўнік, калі ў розных пераплётах табе давалося пабываць, то і адгадкі да цябе хутчэй прыйдуць... Такім чынам, першая загадка: «Чорная карова ўсіх людзей пакалола, а белая ўстала — усіх пападымала».

«Відаць, сакрэт тут у чорным колеры... Можа, ён мае адносіны да цемры? — пачаў разважаць Шубуршун. — А «белая ўстала» — што гэта азначае? Нейкія тут прэрэчанні паміж сабою ў прадметах ці прадмеце загадкі... А можа?..»

— Гэта, пэўна, пра ноч і дзень загадка! — радасна агучыў наш гераічны капітан.

— Што ж, ты адгадаў першую загадку, — толькі і сказала Чарадзеяная Пясчынка. — Цяпер слухай другую... Рыкнуў вол на сто сёл, на сто гор, на сто азёр...

— А гэта мне лягчэй лёгкага падаецца... Адгадка — гром. Я і сапраўды быў у такім пераплёце, што нікому не пажадаю. І дождж ліўся, і гром грымеў, і маланка страляла... Усяго хапіла аднойчы. Каб не Дзядуля Фенолаг, то я, хутчэй за ўсё, зараз перад вамі не стаяў бы...

— Слухай тады трэцюю загадку... Бегла ліска каля лесу блізка: ані яе здагнаць, ані следу спазнаць...

Тут Шубуршун ужо задумаўся даўжэй, чым у папярэднія разы. Праўда, ужо з самага пачатку пошукаў адгадкі яму падалося, што размова ідзе ізноўку пра прыродную з'яву.

— Ці не пра сонейка гэтая загадка? — асцярожна запытаўся Шубуршун.

— Ну што ж, госць мурашніка, цябе і зараз спаткала ўдача. Усё ты ведаеш... І лічы, што дарога ў Каракумы для цябе адкрыта. Пройдуць лічаныя хвіліны, і ты апынешся ў самым гарачым куточку свету. Адчуеш усе прывабнасці і складанасці жыцця ў далёкай туркменскай старонцы...

На сабе адчуеш, што такое сапраўдная смага, калі дзень-два без вады давядзецца ісці па пустыні. Не будзеш ведаць, дзе ад злоснага сонейка схавацца... А яшчэ ж там хапае гадзюк, розных варанаў, якія тут, у Беларусі, табе і прысніцца не маглі... Так што падумай, ці згодзен ты на такое выпрабаванне.

Шубуршун крышачку расхваляваўся. Поўсць яго пачала тапырыцца. Вачаняты акругліліся. Здавалася, вось-вось ён расплачацца... «Ды не, я ад сваіх рашэнняў не адступаю», — пераканаўча сказаў сам сабе рачны капітан. А ўслых прамовіў вось што:

— Паважаная Чарадзеяная Пясчынка, можа, вам не спадабаецца, але я скажу вось што... Кожны мае права на новыя адкрыцці. І няхай там будзе цяжка, няхай не ўсё складзецца лёгка, але я вельмі хачу прайсці па пустыні, убачыць яе насельнікаў. А калі пашчасціць, то і пакатацца на вярблюдзе!..

— Бачу, што ты сур'ёзны падарожнік. І ад свайго, відаць, не адступішся. Толькі і ты мне дапамажы вырашыць адзін клопат, — Чарадзеяная Пясчынка зрабіла паўзу. — Уся справа ў тым, што ў цябе могуць аказацца спадарожнікі па дарозе на Усход, да Каракумаў. Праўда, ты спярша паслухай адну гісторыю... Можа быць, мая просьба падасца і не даспадобы табе?

Шубуршун дазнаецца пра мурашоў-чужынцаў

Чарадзеяная Пясчынка раскідвала праменьчыкі ва ўсе бакі. Здавалася, што пакой зараз запоўніцца сонейкам і нават заіскрыцца. Шубуршун нават крышачку сцішыўся, баючыся, што зіхатлівыя праменьчыкі зачэпаць яго

поўсць — і ён патрапіць у спякотнае полымя. Але ж і сказаць пра гэта не выпадала. Раптам Пясчынка падумае, што перад ёю нейкі баязлівец. У якую ж тады вандроўку яго выпраўляць?!. Якія яму таямніцы можна даверыць?!

Праменьчыкі крыху сцішылі сваю гарэзлівасць. І ад Чарадзеянай Пясчынкі пачалі адлятаць словы-іскрынкі:

— Гісторыя гэта мае даўні пачатак, — загарэлася новымі праменьчыкамі Чарадзеяная Пясчынка. — Яшчэ нават не было нашага мурашніка, яшчэ толькі панадсвіслацкія мурашы абралі сабе месцейка для яго заснавання, як хвалі выкінулі на бераг трэскі нейкай лодкі... Ужо пасля, з часам, мы даведаліся, што гэта былі рэшткі велізарнага чаўна. Калі нашы родныя мурашы збіраліся пашчэпаць трэсачкі на больш дробны будаўнічы матэрыял, то вельмі здзівіліся. Сапраўды, падзівіцца было на што. На некарых трэсачках ляжалі, як адразу падалося, мёртвыя мурашы. Яны былі вельмі падобны на панадсвіслацкіх насельнікаў. А калі гаспадары прыгледзеліся больш уважліва, то аказалася, што ўсе з двух дзясяткаў неспадзяваных гасцей жывыя. Толькі, зразумела, змучаныя тымі абставінамі, у якія яны патрапілі з-за прыроднай стыхіі. А як прыгрэла сонейка, то мурашы расплюшчылі свае вачаняты і пачалі аглядацца наўкола. Госці прыйшліся ўсім па душы. З часам яны казалі, што былі ўдзельнікамі няпростага падарожжа супраць цячэння. А ўзяў іх адважны капітан на борт чаўна яшчэ ва Украіне. І паабяцаў, што хутка дапаможа вярнуцца назад. На чаўне аматары вандроўкі абсталявалі сабе куточак і па меры сціпрых сваіх магчымасцяў аглядалі прыбярэжныя прыгажосці. Было і страшна, і цікава, і часам вельмі карцела вярнуцца дахаты. Але ж ужо даводзілася цярпець. Без вялікага карабля хіба дабярэшся назад, за сотні кіламетраў, ды яшчэ па вадзе... На беразе Свіслачы мурашы-чужынцы сустрэлі цёплы прыём. Разам з гаспадарамі пабудавалі новы велізарны мурашнік. Прыжыліся, словам. Але і на радзіму

вандроўнікаў цягнула. Здавалася ім, што ва ўкраінскай прасторы і цяплей, няма маразоў, і сонейка там іншае, і па Дняпру яны сумавалі. Вось і не ведаем мы доўгія гады, як мурашам з Украіны дапамагчы, — маркотна прамовіла Чарадзеяная Пясчынка. — Можа быць, ты нешта падкажаш, Шубуршун? Веды, пэўна, у цябе ёсць. Усё ж з Веранікай не адзін дзень урокі вучыў...

Шубуршун задумаўся. Найперш — пра тое, адкуль так шмат Чарадзеяная Пясчынка ведае пра яго жыццёбыццё. Ён жа не ўсё ў мурашніку раскажаць паспеў.

— А мне дапамагаюць праменьчыкі, — зразумела Чарадзеяная Пясчынка думкі свайго госця. — Яны ж не толькі лашчаць усіх сваім цяплом, а яшчэ здольны раскажаць пра думкі тых, да каго дакрануцца.

— Так, Пясчынка, я вельмі люблю геаграфію. І разам з Веранікай, а яшчэ болей — у яе адсутнасць, я вандраваў па картах, пералазіў са старонкі на старонку ў атласах і розных падарожных кнігах. Мне здаецца, што я нават дзякуючы гэтаму пабываў у іншых краінах свету, пабачыў акіянскую прастору і самыя вялікія рэкі. У мурашоў-чужынцаў не такая складаная задача, бо назад яны могуць вярнуцца па цячэнні. Шлях у Беларусь быў куды цяжэйшым. Са Свіслачы трэба плыць да Бярэзіны. З Бярэзіны водны маршрут і прывядзе ў Дняпро. Спярша вялікая рака будзе несці карабель мурашоў па Беларусі. А пасля — і Кіеў, Украіна... А захочуць, дык і ў Чорнае мора патрапяць па Дняпры...

— І ўсё гэта адзін шлях, адна дарога? — пачала ўдакладняць Чарадзеяная Пясчынка.

— Так, адна дарога. Толькі Бярэзіна і Дняпро — вялікія рэкі. Адна Бярэзіна збірае воды з сотняў маленькіх рачушак і нясе вадзі да Дняпра. А на Дняпро яшчэ ж працуюць і Лахва, Друць, Прыпяць, Сож...

— Тады не будзем губляць час, Шубуршун. Раскажам пра тваё веданне дарогі нашым вандроўным мурашам.

Вось дзе ўжо яны ўзрадаюцца!.. Цябе правядзе зараз Жоўценькі Праменьчык. Мурашы кватаруюць непадалёку. Праўда, яны вялікія рупліўцы, увесь час у рабоце. Але, можа быць, ужо прыйшлі дахаты. Сядзяць сабе ціхенька ў прыцемку і смуткуюць па роднай старонцы...

— Але ж ведаць дарогу мала, трэба яе неяк адолець, — у задуменні сказаў Шубуршун.

— Чую душою і сэрцам тваю трывогу, даражэнькі мой, — Чарадзейная Пясчынка на хвілінку задумалася. — Але ж мы табе дапаможам. Галоўнае, каб твае жаданні і твае веды гэтаму спрыялі. Ды і мурашы, як толькі даведваюцца, што з'явілася магчымасць на радзіму трапіць, усё зробіць... А цяпер спяшайся парадаваць мурашоў.

Шубуршун слухае казку мурашоў-чужынцаў

Жоўценькі Праменьчык імкліва рухаўся наперад, сягаючы праз самыя цёмныя шчылінкі. Следам па адмысловым калідоры крочыў Шубуршун. Ён нават часам падбегам кідаўся, каб толькі паспець за сваім незвычайным правадніком.

«Мяркуючы па ўсім, рабочы дзень ужо скончыўся, — хацеў падказаць Жоўценькаму Праменьчыку рачны капітан. Яму здавалася, што не варта так спяшацца. — Усё роўна мурашы, набігаўшыся за цэлы дзень, хутчэй за ўсё спакойна сядзяць у сваіх куточках». Але Шубуршун разумеў, што наўрад ці Жоўценькі Праменьчык пачуе яго, бо так ужо той спяшаўся наперад... А следам за ім мігцелі сонечныя пырскі.

Але Жоўценькі Праменьчык здагадаўся, пра што думае яго спадарожнік:

— Можа, яно і так, даражэнькі... Ды мурашам усё адно ніколі часу не хапае! Яны ж такія працаўнікі, што толькі пазайздросціць можна! І ў тым, што наш мурашнік такім гмахам вырас, вялікая заслуга і чужынцаў. Дарэчы, каб ты ведаў: усяго ў свеце каля дванаццаці тысяч відаў мурашоў. Толькі ў суседніх краінах — Беларусі, Расіі, Украіне — іх налічваецца да трохсот відаў.

Шубуршун уважліва прыгледзеўся да Жоўценькага Праменьчыка. Не, не такі ён просты, якім падаўся на першы выгляд. Нават нечым на тых самых мурашоў падобны. Здаецца, вось-вось перакінецца ў мураша і знікне невядома куды. Як у казцы Іван-царэвіч, ператварыўшыся ў мураша, прабраўся на Крышталёвую гару і выратаваў каханую царэўну. Што ні кажы, у гэтых насякомых магчымасці вялікія. Яны здольны прабрацца туды, куды ніхто не патрапіць, сапраўдныя разведчыкі самых таемных мясцін. Невыпадкава і тое, што шмат каго і шмат што якраз мурашы выратавалі пасля Сусветнага Патопу. Кажуць, у В'етнаме мураш Хлюч Кенту схаваў адно зярнятка рысу і разам з ім прайшоў праз усе выпрабаванні. Пра далёкіх чужынцаў Шубуршун нямала ведаў цікавага, а вось пра тых, хто па Дняпры да Свіслачы дабраўся, нічога не мог успомніць.

Жоўценькі Праменьчык зрабіў яшчэ адзін віраж. Іспыніўся, нібыта яго хтосьці зачараваў. Сонечныя пырскі паскакалі ад яго ў розныя бакі. Усё болей — уверх, утвараючы над Праменьчыкам велічны німб. Праз якую хвіліну зверху пачалі разбигацца драбнейшыя праменьчыкі. Ды такія прыгожыя, што Шубуршун не вытрымаў і захоплена прамовіў:

— Сапраўдны сонечны дождж!

Прастора вакол рачнога капітана пашырылася. І з палону сонечнага святла вы-

маляваўся шырокі стол з лавамі па абодвух баках. На кожным з бакоў сядзела не менш як па дзесяць мурашоў.

— Знаёмцеся, будзьце сябрамі! Шубуршун дапаможа вам адолець новыя дарогі, падкажа, як прайсці старымі сцежкамі, пра якія вы, магчыма, забыліся! — сказаў Жоўценькі Праменьчык, з зацікаўленасцю пазіраючы на мурашоў, для якіх сустрэча з гасцямі была сапраўднай неспадзяванкай. Сказаў і знік, быццам яго тут і не было.

Шубуршун уважліва ўглядаўся ў мурашоў-чужынцаў. Яны мала чым адрозніваліся ад сваіх панадсвіслацкіх пабрацімаў. Мо таму лёгка знайшлі агульную мову з імі. Нездарма ж іх так хваліла за руплівасць, дбайнасць, сумленнасць старая Соф'я. Праўда, нягледзячы на прыветлівыя твары, усё ж было нешта ў іх журботнае, трапяткое. Лёгкі сум адбіваўся ў іх вачах.

Шубуршуну стала крыху няёмка. Відаць, мурашы вырашаюць нейкую сур'ёзную праблему, а тут ён... Таму малеча нават не ведаў, з чаго пачаць размову. Але доўга гуляць у маўчанку не выпадала, таму што на яго ўжо звярнулі ўвагу.

— Шаноўныя мурашы, давайце знаёміцца, — парушыў цішыню рачны капітан. — Мяне завуць Шубуршун. Я люблю падарожнічаць. Так выпадкова і патрапіў у мурашнік. Сёе-тое ведаю і пра вас. Чарадзейная Пясчынка расказала мне пра ваш самы вялікі клопат: што вы вельмі марыце вярнуцца на радзіму. І я вызваўся дапамагчы, калі вы, вядома, не будзеце супраць...

І тут Шубуршун адчуў на сабе позірк дзясяткаў вачэй, якія з цікавасцю сачылі за кожным яго рухам і лавілі кожнае слова, стараючыся зазірнуць у яго думкі і зразумець, што робіцца ў іх гасця на сэрцы.

— Вось што, невядомы нам Шубуршун, любое слова Чарадзейнай Пясчынкі для нас, лічы, — закон, — першым адгукнуўся мураш, які сядзеў за сталом пасярэдзіне. —

Калі ты не падманваеш нас, то мы гатовы пайсці за табой і ў агонь і ў ваду. Мы, сапраўды, жывём шмат часу ў гэтым мурашніку, але пра сваю родную старонку памятаем...

— І нават казку адну і тую ж кожны вечар узгадваем, — далучыўся да размовы яшчэ адзін мураш. — Вось якраз і сабраліся яе перад сном паслухаць.

— Прабачце, што ледзь не парушыў вашу традыцыю, — паспяшаўся папрасіць прабачэння Шубуршун. — Я б таксама з задавальненнем паслухаў вашу казку, калі дазволіце. А нагаварыцца мы яшчэ паспеем...

— Так-так, традыцыю нельга парушаць. І госць праўду гаворыць: без казкі роднай нам ніяк нельга... Вось паслухаем яе, Бацькаўшчыну сваю ўспомнім — тады і размова іншая атрымаецца, больш сур'ёзная і праўдзівая.

Мурашы згодна заківалі галовамі і павярнуліся да мураша, які першым загаварыў з Шубуршуном.

— Не ведаю, як нашаму госцю спадабаецца казка, а для нас яна — самы важны напамін пра радзіму. Слухай, Шубуршун...

Між Камянцом і Студняю пралагаў чумацкі шлях. Чумакі — гэта вандроўнікі, якія гандлявалі рыбай і соллю, — патлумачыў Галоўны Мураш (так Шубуршун пачаў яго называць).

У сяле падрасцілі двое сіротак. Іванка і Марыйка. Калі выраслі — павянчаліся, першынца

дачкаліся. А каб купіць лапik зямлі і збудаваць хатку, пайшоў Іван з чумакамі па соль у Крым. Калі развіталіся, журавы над імі праляталі, кінулі сумнае «кру-кру», а Марыйка і сказала: «Дзе б ты ні быў, а як пачуеш журавоў, ведай, што я цябе чакаю...»

Да Крыма чумакі дабраліся без асаблівых прыгод, купілі солі колькі хацелі. І ўжо вярталіся назад, як з Дзікага Поля наляцелі татары, шмат каго пабілі, а частку забралі ў палон, да галер прыкавалі. Невядома, колькі гадоў так веславалі Іван і яго спадарожнікі. Патрапіла неяк іх галера ў жахлівы шторм. Над нявольнікамі закурлыкалі журавы. І дзе тая сіла ў Івана ўзялася: загадаў таварышам весці барацьбу з бурай, ратаваць галеры і свае жыцці. Стараліся з усіх сіл. Праскочылі той няшчасны марскі ўчастак. Але галеру выкінула на водмель каля невядомага вострава. Папрасіў Іванка турка-гаспадара вызваліць веслярам рукі з ланцугоў. Маўляў, каб мелі магчымасць галеру ізноўку на ваду выцягнуць. А калі зрушылі карабель, то крыкнуў Іванка ва ўвесь голас: «Браты, б'ём турка! Не будзем больш рабамі!»

Так, волю здабылі, але да берага не ўсе дабраліся. Толькі і тут спаткалі няволю: патрапілі ў рукі татарам. Іх ваяжак наказаў галернікам вочы высмаліць. Знявечаных сляпых галернікаў пакінулі пасярод стэпу — звярам на здабычу. Так яны і гінулі адзін за адным. Толькі Івану шанцавала. Але і ён паміраў ужо ад голаду і ран, як раптам пачуў знаёмае «кру-кру». Зноў невядома адкуль сілы ўзяліся, падняўся ён і ўбачыў, што якраз чумакі ідуць. Заўважылі яны Іванку і забралі яго з сабой.

Так з чумакамі і дабраўся спакутаваны вандроўнік да касагора з крынічкай, дзе некалі рос разам з Марыйкай. Напіўся вады з крынічкі і ад стомы вялікай заснуў у траве. Але раптам прачнуўся ад голасу — нібыта свайго, але толькі зусім маладога:

— Бывай здорова, любка мая! — казаў той голас. —
Пайду з чумакамі ў Крым, зараблю грошай ды куплю
зямлю, хату пабудуем. А можа, дзе і бацьку знайду, то
разам дадому вернемся. Шкада, што маці не дачакалася...

Іван закрычаў што ёсць моцы:

— Сын мой адзіны! Не ідзі ў далёкую старану, бо край
той чужы, не кідай родную зямельку, яна найраднейшая!..

Калі Галоўны Мураш скончыў расказваць казку, ста-
яла такая ж цішыня. Шубуршун убачыў у вачанях му-
рашоў-чужынцаў слёзы. Яму таксама хацелася плакаць...

Шубуршун падумаў пра свае падарожжы. Можа, ён
таксама, сам таго не разумеючы, уцёк ад Веранікі з утуль-
най гарадской кватэры, каб знайсці тое месца, адкуль
пайшоў у вялікі свет... Месца, дзе некалі падабрала яго
дзяўчынка і завезла далёка ад родных рэчкі і лесу... Але
пра гэта Шубуршун не сказаў мурашам, толькі адчуў
яшчэ больш, наколькі яму блізкі іх боль і сум па роднай
старонцы.

— Што скажаш, дарагі госць, пра нашу казку? — пе-
рарваў маўчанне Галоўны Мураш, звяртаючыся да рач-
нога капітана.

Шубуршун паглядзеў на ўсіх разам і ўрачыста прамовіў:

— Думаю, што мы ўсё ж пачуем ваших журавоў. І ра-
зам адолеем доўгую дарогу. У мяне ёсць план, як трапіць
на вашу радзіму. Толькі спачатку разам пабудуем новую
лодку, каб усім хапіла месца...

ЗМЕСТ

Прывітанне, дарагія маленькія чытачы!

Вольга Аляксеева..... 3

Вераніка сумуе па Шубуршуну4

Шубуршун выбіраецца на бераг.....7

Шубуршун трапляе ў мурашнік..... 11

Таямніца старой Соф'і..... 16

Шубуршун блукае па лабірынце 21

Шубуршун дазнаецца пра мурашоў-чужынцаў ... 27

Шубуршун слухае казку мурашоў-чужынцаў 30

К23 Карлюкевіч, А. М.
Новыя прыгоды Шубуршуна : казка : для дзяцей мал. і сярэд. шк. узросту /
Алесь Карлюкевіч ; маст. Марыя Каратаева. — Мінск : Выдавецкі дом «Звязда»,
2014. — 40 с. : іл.
ISBN 978-985-7059-59-1.

УДК 821.161.3-93
ББК 84(4Бел)-44

Літаратурна-мастацкае выданне

КАРЛЮКЕВІЧ Алесь Мікалаевіч

НОВЫЯ ПРЫГОДЫ ШУБУРШУНА

Казка

Рэдактар *В. А. Аляксеева*
Мастацкі рэдактар *В. П. Калінін*
Камп'ютарная вёрстка *Т. М. Урбановіч*
Стыльрэдактар *В. А. Аляксеева*

Падпісана ў друк 16.06.2014. Фармат 70×100¹/₁₆.
Папера афсетная. Гарнітура Verdana. Афсетны друк.
Ум. друк. арк. 3,25. Ул.-выд. арк. 2,42.
Тыраж 2500 экз. Заказ №740/4.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца,
вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў
№ 1/8 ад 02.08.2013.
Вул. Б. Хмяльніцкага, 10а, 220013, г. Мінск.

ТАА «Друкарня Макарава і К».
Пасв. № 2/11 ад 15.10.2013 г.
Вул. Ф. Скарыны, 40/211, 220141, г. Мінск.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом «Звязда»
прапануе Вашай увазе новую серыю — «Вясёлы калейдаскоп».

Тут Вы знойдзеце кніжку на любы густ!

Янина Жабко
«Самая родная»
Стихи

Уладзімір Сітуха
«Пра арэхі, сома і бобра»
Казкі

Виктор Лясковский
«Зелёная шапочка»
Стихи

Кацярына Хадасевіч-Лісавая
«Казкі сівой даўніны»

Па пытаннях набыцця кніг звяртайцеся
ў РВУ «Выдавецкі дом «Звязда»
па адрасе: Рэспубліка Беларусь,
г. Мінск, вул. Захарава, 19.
Тэлефон: 8 (017) 284-79-65.

ISBN 978-985-7059-59-1

9 789857 059591

